

Det rette sindelag?

Kort efter befrielsen i maj 1945 nedsatte Aarhus Universitet et "Udvalg til Undersøgelse af visse Kollegers Forhold under Besættelsen". Det fik store konsekvenser for en tysk medarbejder.

Mange danskere har for nyligt fejret 80-året for befri-

elsen 5. maj 1945. Det har mindet os om, hvor kærvkommen befrielsen var for de fleste. Men der var også mange "regninger, der skulle betales" efter besættelsen. Et eksempel stammer fra Aarhus Universitet, hvor ledelsen hurtigt fandt det nødvendigt at undersøge

flere medarbejders forhold under besættelsen.

Dette bekræftes bl.a. af dokumenter i Aarhus Universitets universitetshistoriske arkiv, som varetages af Science Museerne. Dokumenterne har hidtil været klausuleret, da de rummer personfølsomme oplysninger. Men nu, da vi er over arkivlovens begrænsning på 75 år for sådanne oplysninger, kan historien frit fortælles.

Erich Schneider

Den umiddelbare anledning til undersøgelsen var tyskeren Erich Schneider, som i 1936 var blevet kaldet som professor i driftsøkonomi ved Aarhus Universitet. Som sådan var han med til at opbygge økonomistudiet og løfte det til et niveau, som i høj grad bidrog til at give status til det unge universitet.

Fagligt var der altså intet at udsætte på ham, men der var det problem, at han allerede ved sin ansættelse havde været medlem af det tyske nationalsocialistiske parti – og ikke mindst havde fortsat medlemskabet under

Erich Schneider (1900-1970). Kilde: AU Universitetshistorie.

AARHUS UNIVERSITET

Aarhus, den 17. August 1945.

Fortroligt.

Til Universitetets Lærere.

Da det ikke vil være muligt paa indeværende Tidspunkt at indkalde Lærerforsamlingen, har jeg i Dag paa eget Ansvar efter Samraad med Forretningsudvalget anmodet det af den forrige Rektor i et særligt Anliggende nedsatte Udvalg om at fungere som en forberedende kollegial Undersøgelseskommision, idet det maa siges at være i alle Parter's Interesse hurtigst muligt (helst inden Efteraarsemestrets Begyndelse) at skabe Betingelser for en Genoprettelse af den gensidige Tillid mellem Universitetets Lærere.

Udsnit af rektor Ad. Stender-Petersens skrivelse om oprettelsen af den kollegiale undersøgelseskommision.
Kilde: AU Universitetshistorie.

hele krigen. Kunne man så være sikker på hans loyalitet over for det danske samfund? Derfor var det et påtrængende spørgsmål, om sådan en person kunne forblive i sit embede ved universitetet.

Undersøgelsesudvalget

For at få afklaret sagen nedsatte rektor Johannes Munk 28. juni 1945 et udvalg, der skulle undersøge og overveje professor Schneiders stilling ved universitetet under besættelsen. Opmærksomheden på sagen gav anledning til, at også andre personer i lærerforsamlingen, såvel som en

række studenter, kom i udvalgets søgelys.

Derfor anmodede universitetets nye rektor, Ad. Stender-Petersen, 17. august 1945 det nedsatte udvalg om at fungere som en forberedende kollegial undersøgelseskommision, der skulle fremskaffe et så alsidigt materiale som muligt til belysning af de pågældendes forhold under besættelsen, så man hurtigst muligt kunne få genoprettet den gensidige tillid mellem universitetets lærere. Til dette formål blev samtlige lærere opfordret til at meddele undersøgelseskommisionen alle oplysninger,

inkl. fortrolige, om forhold, der trængte til at komme frem i lyset.

Schneiders forsvar

Professor Schneider forklarede over for udvalget, at han siden sin ansættelse ved Aarhus Universitet udelukkende havde følt sig knyttet til Danmark og til universitetet. Den 9. april 1940 havde derfor ramt ham som et hårdt slag, og han havde straks tilbudt bl.a. universitetets formand, landsretssagfører Holst-Knudsen, at tage sin afsked, hvilket var blevet afvist. Han havde under krigen undladt at deltage i tyske arrangementer.

Derimod havde han i flere situationer protesteret mod besættelsesmagtens handlinger mod universitet og dets medarbejdere.

Angående sit medlemskab af nazi-partiet oplyste Schneider, at han ligesom andre ansatte på tyske universiteter havde været nødt til at indmelde sig i partiet i 1933. Han anså dette som en formssag, men havde ikke desto mindre været utilpas ved, at det blev pålagt partimedlemmerne, at de i deres undervisning opdrog ungdommen i en nazistisk ånd. Ved ansættelsen i Aarhus i 1936 havde den tyske ambassadør i Danmark frarådet ham at udmelde sig af partiet, men Schneider havde selv betragtet sit medlemskab som hvilende siden da.

Schneider fremhævede også, at han ikke på noget tidspunkt havde haft følelsen af, at han ikke nød tillid i lærerforsamlingen. Tværtimod havde han haft normal social omgang med sine kolleger under krigen, også privat.

Hårde beskyldninger

Netop private sammenkomster blev omdrejningspunkt for grove beskyldninger

mod Schneider. F.eks. berettede lektor i kirurgi C.E. Prip Buus for udvalget, at han på et tidspunkt havde været til eftermiddagste hos professor i kirurgi Aage Nielsen sammen med Schneider og en række andre kolleger. Her skulle Schneider og frue angiveligt have forsvaret den tyske jødepolitik energisk. Dette blev dog bestridt af Schneider, som understregede, at han altid havde ment, at behandlingen af de tyske jøder var en skamplet på det tyske folk. Andre deltagere i sel-skabet mente heller ikke, at der skulle være blevet frem-sat stødende udtalelser om behandlingen af jøderne.

Tilsvarende anførte Schneiders kollega Orla Strange Petersen over for udvalget, at Schneider ved et bridgeselskab i sit hjem i 1940 skulle have udtalt, at han intet havde imod, at England blev udslettet. Også dette blev totalt afvist af Schneider, ligesom adskillige kolleger fandt det usandsynligt, at han skulle have udtalt sig sådan.

Stærke følelser

De stærkt modstridende forklaringer illustrerer de voldsomme følelser, som var i

spil under og lige efter krigen. Det er næppe urimeligt at antage, at nogle af vidneudsagnene i højere grad var baseret på personlig modvilje end faktiske forhold. F.eks. nævnes det i Strange Petersens nekrolog, at han var en ivrig deltager i modstandskampen og at "Hans uvilje mod alt, hvad der var tysk, kunne ofte give sig endog stærke udtryk. Og det skyldtes ikke blot krigen, men var udslag af en livsholdning". Så han har åbenlyst været forudindtaget i forhold til Schneider. Det er også meget muligt, at Strange Petersen kan have følt, at Schneider stod i vejen for hans videre karriere på Aarhus Universitet, og at det derfor var belejligt at få ham elimineret.

Undersøgelsens resultat

Efter at have drøftet de oplysninger, som undersøgelseskommissionens arbejde havde tilvejebragt, konstaterede lærerforsamlingen 27. august, at der ikke for nogen af de undersøgte læreres vedkommende forelå forhold, der faldt ind under straffeloven eller den særlige lov af 7. juni 1945 om oprettelse af en ekstraordinær tjenstemandsdomstol.

I forhold til de studerende, som var blevet undersøgt, blev der udtalt en række misbilligelser og fortabelser af ret til legater, ligesom en enkelt blev bortvist fra universitet i to år.

Schneiders skæbne

Selvom formalia således var afklaret, var der stadig det moralske spørgsmål, om en professor, som var tysk statsborger, og som havde været medlem af det tyske nationalsocialistiske parti indtil 1945, kunne forblive i sit embede ved Aarhus Universitet.

For at slippe for den afgørelse sendte universitetsledelsen den varme kartoffel videre til Undervisningsministeriet, som dog straks returnerede den med en besked om, at det måtte universitet som selvejende institution virkelig selv afgøre.

Den efterfølgende diskussion af sagen i lærerforsamlingen 8. november 1945 gav anledning til meget skarpe meningsudvekslinger for og imod Schneider såvel om sagens behandling i det hele taget. Derfor fremkom der også flere modstridende forslag til, hvordan man skulle agere.

Professor SCHNEIDER indgiver sin Afskedsansøgning

Har modtaget Tilbud om et Professorat ved et tysk Universitet

Professor, Dr. E. Schneider har den 28. ds. indgivet sin Afskedsansøgning til Aarhus Universitet i Anledning af et gennem den allierede Militærregierungs Undervisningssektion i Tyskland modtaget Tilbud om et Professorat ved et tysk Universitet.

Som omtalt har der blandt adskillige Studenter været en Del Uro om Professor Schneiders Stilling under Be-

sættelsen, og hans Sag var for Tidten til Behandling i det Professorudvalg, der beskæftiger sig med Udrensningen. Meddelelsen om Forflyttelsen til Tyskland vil sikkert medvirke til at skabe Ro ved det økonomiske Fakultet.

Schneider kom allerede i 1936 til Aarhus som Professor i Driftsøkonomi. Han var oprindelig tilknyttet et tysk Universitet, rejste senere til Sverige, kom derfra til Polyteknisk Lærerskole i København og fik sluttelig Ansatelse i Aarhus.

Demokraten 29. august 1945.

I realiteten havde Schneider dog selv afgjort sagen, idet han 28. august havde bedt om afsked pr. 31. juli 1946 for til den tid at fortsætte sit arbejde i et professorat i Kiel. Derfor endte lærerforsamlingen med at fritage Schneider for sin undervisningspligt i resten af hans ansættelsestid. Og det på trods af, at flere lærere og de studerende gerne ville beholde ham.

Det kan undre, at Schneider fik så lang tids opsigelse, men det kan meget vel skyldes nogle kollegers dårlige samvittighed over, at han blev presset ud. Det er forståeligt, for kønt var forløbet bestemt ikke.

Hans Buhl

Artiklen er bl.a. baseret på

- Dokumenter i AU Universitetshistorie
- *Aarsskrift for Aarhus Universitet 1946*
- Palle Lykke, "Aarhus Universitet under besættelsen", *Århus Stifts Årbøger 1995-96*
- Svend Hylleberg, "Produktivitets-krisen i den økonomiske videnskab på Aarhus Universitet fra 1946 til 1980", *Nationaløkonomisk Tidsskrift 2023:3*.